

BERLIN AMERIKAI SZÍNEI

A HETVENMILLIÓS németiség, melyet a világháború alatt és előtt megszoktunk egyrétű, homogén egységnek tekinteni, a háború után a reánevelt egységes wilhelminus arcot letéve, a gondolkodásnak és a társadalmi típusoknak oly változatos színeit mutatja, aminőt alig találunk más népeknél. Igaz, a német nép és elterjedése olyan nagy, hogy ma már alig foghatók be az „ország“ fogalom szőkébb kereteibe, s ha egybe akarjuk foglalni a hatmilliónál több hitleriánus, a még sokkal több szocialista, a rajnai keresztény munkásság, a bajor hegyi falvak, az egymástól annyira különböző múltú és jelenű városok sajátos életformáit, akkor inkább kontinensről, legalábbis az észak-amerikai Unióhoz hasonló nagy egységről kell beszélnünk. Nem lehet tehát csodálatos, ha ebben a széles skálájú változatosságban: e folyton forrongó és kialakulóban levő világban egészen új, Európában szokatlan jelenségekkel találkozunk, amilyen elsősorban a birodalmi fővárosnak, Berlinnek amerikai élete.

Hogy ezt megérthessük, ki kell indulnunk abból a disszonanciából, mely a német politikai élet gyászos folyásából árad ki az idegen szemlélő felé, s melyet már nem egyszer pszichológiai krízisnek is neveznek oly párizsi jóindulatú szemlélők, mint Jules Sauerwein, a párizsi boulevard-sajtónak egyik előkelősége. Hogy ez a pszichológiai krízis a világháború utáni németiség kül-, bel- és pártpolitikai arculatán mily eltolódásokat okozott, s hogy a politikai tableau mily mértékű átértékelésben részesült, — ez alkalommal vizsgálódásaink körén kívül esik. Kétségkívül legerősebb erőtényezője volt annak a folyamatnak, amely a politikai változásokra oly finoman rezonáló társadalompolitikai és kulturális élet megnyilvánulásait új keretek közé kényszerítette.

Minderre hamarosan reájön az az idegen, aki hosszú távoliét után tölt ismét huzamosabb időt Németországban, amely—ugyancsak Sauerwein szerint — a „túlméretezett szociális terheivel és drága technikai berendezéseivel“ könnyen meglepi azután azokat, akik nem kutatnak tovább a probléma gyökeréig, — nem igyekeznek megfejtetni e nagy disszonancia igazi okát, amely a változott viszonyok változott arányainak és talán egyéb külső tényezők behatásának is, logikus következménye. Nem késlekedünk kijelenteni, hogy nehéz ezt a német metamorfózist mint általánosított, „német“ jelenséget tekinteni, — a hetvenmilliós németiséget alkotó északi és déli németek egymástól szinte homlok-egyenest különböző, gondolkodásban, vérmérsékletben egymástól teljesen elütő lelki habitusa jóformán kizárja, hogy a legkisebb mértékben is általánosíthassunk. Itt csak a orosz-német és főleg a berlini

német jöhet tekintetbe. Poroszország a Birodalom többi állama között elfoglalt vezetőszerével, s a közel ötödfél milliós lakosságú világmetropolisz fantasztikus arányú fejlődésével amúgy is gondoskodtak róla, hogy a változott viszonyok új áramlatai elsősorban őket válasszák ki célpontul, az ő területeiken adjanak egymásnak találkozót. Csak természetes, hogy még Poroszországban belül is Berlin vált a főcélpontjává e törekvéseknek. Mint Amerikában, úgy itt is a nagyváros konglomerát népessége, az idegen bevándorlók minden új áramlathoz könnyen hozzá idomulni tudó kozmopolita serege hajlik a legszívesebben új gondolatok, új élettípus befogadására. Különösen akkor, ha ezek az áramlatok onnan fujdogálnak, ahonnan azok már a kezdősebesség pillanatában — valami egészen megfejthetetlen naivitás, helyesebben beteges hisztéria következtében — az esetek túlnyomó részében kétségbevonat tiszteletet igénylő „le a kalappal“ patina fémljelzésével indulnak útra. Mintha valami egészen sajátos — de hál. Istennek már múltófélben lévő — betegség ejtette volna lázba az öreg Európát e titokzatos eszmei rádió-aktivitás korszakában. És mintha a hetvenmilliós németiség külsőleg németnek néhol alig látszó fővárosa ragadta volna magához e kétesértékű szállítmány plaszirozásánál a vezető szerepet.

A Poroszországot, de főleg Berlin mindennapi életét tanulmányozó idegen megdöbbenésénél csupán meglepetése nagyobb. Kénytelen-kelletlen felismeri, hogy az „Óperenciántúli“ szörnyű legenda egyes rétegekre még mindig hatni tud, — még mindig be tud férközni a szinte erőitett nagyvárosi élet területére, hogy ott az ügyes reklámaparosok és a leginkább idegen származású „kultúr“-üzérek kényekedve szerint hozzájáruljon egy egész országgrész, egy egész országnak beillő világváros külső — és sok tekintetben belső arculatának elrajzolásához.

Az Atlanti-óceán kék szalagjáért folytatott nagy versengés, amely a német tudás és alkotó erő imponáló diadalával végződött, csak még jobban kimélyítette az eddigi kereteket. Az „Európa“ és „Bremen“ hajókolosszusok nemcsak földrajzi szempontból hozták közelebb egymáshoz a két világrészt, de az immár alig Ötnapos tengeri utazással azok sok egyéb szempontból is lényegesen közelebb kerültek egymáshoz. Az időbeli világrekord egy másik világrekordot is eredményezett, — a bálványozott Amerika lekopírozását, az ott még sületlenségükben is elfogadható elvek, gondolatok, módok és eszközök szolgálai utánzását. Hogy ez a sokszor fentartás nélküli, lázas amerikanizálódni akarás éppen a porosz-német fővárost ejtette legelsőnek rabul,—az cseppet sem lehet meglepő, ha tekintetbe vesszük a legnagyobbrészt szintén svéd-angolszás keverékből lett amerikai és a porosz fajta egymáshoz sok tekintetben rokon természetét. Ez a két hatalmas birodalom, a maga 120 és 70 millió lakosságával, már számbeli erejénél fogva is tudatában van rendkívüli elhivatásának. A nagyszabású teljesítmények, a nem mindennapi bravúros cselekedetek iránti fanatikus lelkesedés mindkét népnek közös vonása. Nem véletlen körülmény, hogy Lindbergh legelső nyugat-kelet irányú bravúrája éppen a német Köhl-Hühnefeld gépmadár legelső kelet-nyugat irányú bravúrája válaszolt, — vagy hogy

az arktikus vidékek amerikai hőseinek: Byrd kapitánynak ismét a német Graf Zeppelin küldött üdvözlését az északi sarkról és megint legelsőnek repült át Amerikába a méltóságteljes léghajó. A legutóbbi Tunney-Schmeling box-viadal is pompásan illeszkedik bele ebbe a Lindberg-Köhl-Byrd-Eckener sorozatba. És így tovább, jó ideig folytathatnék ezt a listát. Ha most még hozzá vesszük, hogy mindennek természet-szerű következményéül Németország amerikai idegenforgalma az utóbbi évek folyamán egészen fantasztikus mértékben fellendült és az amerikaiaknak mindig csalátekaszamba menő rajnai várak, a „lovely“ oberammergaui passziójátékok, a „divine“ Bayreuth és Wagner reminiscenciák, a „wonderful“ Reinhardt és Piscator látványosságai még ma, a kissé csendesebb dollár imperializmus korszakában is sok ezer amerikai csábítanak át az ó-világba Hamburgon és Brémán keresztül, — nem nehéz felismerni, hogy itt tényleg csaknem minden előfeltétele megvan annak, hogy az amerikai csomagolású árúk dumping piaca mindinkább ellepje Németországot.

Csak egy pillantást kell vetni az amerikai revü-irodalom németországi anyagára s a német folyóiratok és napilapok amerikai eseményekkel teli hasábjaira. Amerikai írók, tudósok, feltalálók, sportnagyságok, filmszínészek és színésznők sehol nem jutnak Európában oly tömjénező nyilvánossághoz, mint éppen Németországban. Az irodalmi Nobel-díj amerikai nyertese, — aki e díjat csak eszmei értelemben nyerte meg, mert felesége — a Svéd és Norvég Tudományos Akadémiák bizonyára elszömyülködő meglepetésére a díjat tőle tartásdíj címén perli — csakúgy körülrajongott bálványa a német olvasóközönségnek, mint az amerikaiak a „Nyugaton a helyzet változatlan“ szerzője. Egy rövid pillantás elég a legtöbb berlini könyvesbolt kirakatára, íme, a favorizált könyvek címei: „Broadway sensation“ (Roman aus der New-Yorker Theaterwelt), Fraccaroli: „American girls“, „Amerika schlägt England“, „Arbeiter in USA“, — és így tovább; csupa Amerikával, amerikai szenzációkkal és egyéb problémákkal foglalkozó munka. Melettük persze ott terpeszkednek a világháború utáni korszaknak már-már kibírhatalan mennyiségű emlékiratai és a legújabban felkapott „Der rote Napoleon“, Rasputin, Mayerling, Dreyfus és egyéb kínosan félművelt és megrendítően unalmas „szenzációk“. Mindezeket a Broadway vagy a Fifth Avenue előkelő könyvesboltjaiban is megtaláljuk. Ezek azok a témák, amelyeken az ó- és új-világ könyvpiarosai oly rendületlen kitartással rágsálnak immár több esztendeje, — miközben meg vannak győződve róla, hogy vállalkozásaikkal a műveltséget terjesztik. Ezek fölött a könyvek fölött látjuk kiírva: „Bücher die man kaufen soll!“ Ugyanezt a táblát olvashatjuk a newyorki és bostoni könyvkereskedések kirakataiban is; itt-ott egynéhány valóban értékes történelmi munkát is láthatunk, különösen az amerikai olvasó közönség előtt nagyon népszerű Ferenc József-i idők visszaemlékezéseit. (Coolidge volt elnök a „Cosmopolitan“ című színházi és mozi-újság hasábjain adta közre memoárjait). Ugyanez a kölcsönhatás vehető észre a német „Auslese“ című folyóirattal kapcsolatban is. Szinte teljes kópiája ez hasonló amerikai revükomplikációknak, amelyek szintén egyre sűrűbben emlékeznek meg a német folyóirat-irodalom Amerikát érdeklő tanul-

mányútról. Az amerikai „Graphic“ legújabbán külön Hindenburg számot adott ki. A német Idegenforgalmi Hivatal viszont csak úgy ontja az Amerikáról szóló propagandamunkákat.

Csaknem ugyanez a helyzet az ú. n. művészetek berkeiben is, a szórakozások megnyilvánulása terén. Berlin a háború, a forradalom, a pénzügyi összeomlás, a márkaelértéktelenedés, az infláció és a kényszeregyezségek szomorú korszakai után, — szinte sziszifuszi munkát fejt ki, hogy hallatlan anyagi áldozatok árán is, e téren Párizst háttérbe szorítsa. A színház-, mozi-szórakozási ipar centralizálva és szervezve van, mint az acél-, vagy a chemikáliák piaca. A „Stimmung“ biztosítása a fontos. A több mint 4,000.000 márka költséggel felépített „Cosmopolis“ helyiség, a Scala, Wintergarten, a „Titania“ és „Roxy“ mozik, a „Broadway“-kávéház 3—4000 ember befogadására alkalmas ormótlan körülményei, mik volnának egyebek, ha ismét néni amerikai kópiák? — a cél itt is az volt, valami „big“ dolgot, ha lehet „biggest“ szenzációs és egész éjjel vakító fényárban úszó világraszóló látványosságot teremteni! Az amerikai földalatti vasút mozgó-lépcsői, az amerikai élet összes amerikai trick-jeivel együtt éppen úgy csodálat tárgyai, mint a Kurfürstendamm mulatóiban, vagy a „Kempinski“ asztalain virító csópostá- és telefonkészülékek. És valamennyi között a Potsdamer Platz „biggest“ szenzációja, a „Haus-Vaterland“ kerek háza, 4000 ülőhellyel, benne különféle „nemzeti csodákkal“: cigányos magyar pusztával, bosporusi török kávéházzal, spanyol torreadoros korcsmával, afrikai tropikus sátorral, rajnai körképpel, grizingi „Wiener Lokal“-lal, bajor alpesi faluval és végül nem minden tendencia nélkül: a texasi cow-boyok „Wild-West“ lebutájával! Ennél amerikaibb ízű tákolmánya alig van Európának. De felhőkarcolókban sincs már hiány. Már nemcsak Berlint lepik el, de a többi nagyvárosokban is található. A nemrég bezáródott drezdai egészségügyi világkiállításnak egyik legnagyobb szenzációja éppen egy ilyen karcsú, húszméteres torony volt, amely riválisával, a kiállítás építészeti látványosságát jelentő „Kugelhaus“-zal (hatalmas gömbformájú, hatemeletes épület) éppen úgy magára vonta a közfigyelmet, mint a több mint kétszáz, teljesen modern stílusban épített, simavonalú, lapostetejű kiállítási pavilon is. Az amerikai látogatóknak a szovjet-pavillon tetszett a legjobban, amelynek nem is annyira potemkin kirakatai, mint inkább teljesen érthetetlen és rendszertelen ábrázolási módszerei hatottak ijesztően. Az amerikaiak — miután az egész irka-firkából egy szót sem értettek — s mert a sok sületlenség újszerűségénél fogva („very interesting“) nekik szörnyen imponált, meg voltak győződve róla, hogy ez a világkiállítás legsikerültebb pavillonja.

A szovjet-pavillon ormótlanságához, különös módon, a különben konzervatív Bajorország kiállítása állott a legközelebb stílustalanság dolgában. Az ultramodern műépítészek bajorországi reprezentánsai — úgy látszik — minden ihletüket belelehelték ebbe a stílustalan falrengetegbe. Ez az egész épület nem volt egyéb ugyanis, mint sima falak rideg rengetege; lehetetlennél lehetetlenebb mázolmányokkal, középen egy meteorszerű, rejtélyes rendeltetésű kősziklával. A statisztikai adatok — szovjet módra — magukra a csupasz falakra voltak

mázolva; sehol egy kép, tábla, vagy egyéb ábrázolat, amely három dimenziójú térhatásban szemléltette volna a bajorországi egészségvédelem és szociálpolitika eredményeit. Az emberi organizmus egyik legfontosabb életműködését: a helyes és okszerű táplálkozást is egy igen amerikai ízű, de felette elmés „kalória automata“ szemléltette. Ez a gép volt a pavillon-kiállítás búcsújáróhelye. Egy amerikai kétszersültgyáros azonnal meg akarta vásárolni. Potom százezer dollárt kínált érte. E német találmány használata valósággal forradalmi újítás-számba mehet. A lábhelyeken fehérén megjelölt részre csak reá kell állni, majd a magassági mércét megfelelő mértékig felcsavarni, utána a megfelelő kor-indexet egy másik csavarral beállítani, mire az elektromos árammal működő automatáról azonnal leolvasható az egészséges táplálkozás, közérzés és testsúlyt biztosító kalóriaszükséglet.

Elképzeltető, hogy az átlagos amerikaiak e német világkiállításokon mennyire otthon érzik magukat. A hivatalos német idegenforgalmi statisztika szerint 1930 májusában 14.000, majd júniusban húszezer amerikai fordult meg Németországban. Ez az ő főszezonjuk. Ekkor mindenfelé hallani elragadtatásuk kifejezésül a „perfectly marvellous“ és ehhez hasonló felkiáltásaikat. Pompásan érzik magukat Berlin éjjeli világában is. A még pénzes berliniekkel együtt valamennyien belemerülnek a mulatósba, a mámorba, csakhogy elfelejtsék a dollár és a márka szeszélyes rakoncátlankodásait. Minden színház, minden mozi tele van. Egy-egy néger „nagyság“ tánc- vagy ének-számaért letiporják egymást, hogy jegyekhez jussanak. Ugyanez a helyzet a football- és box-mecceken. Mintha egy kis darab Amerikát látna az ember a Spree partján. Nemcsak a közélet nagy problémáinál figyelhető meg mindez, de a magánéletben, a privát emberek kis problémáinál is. Pedig itt is jórészt mily rettenetes nyomor és pénztelenség trónol a reflektorfényben úszó amerikai világváros nagydobra ütött, zajos potemkin élete mögött?!

És mégis egyre tart ez a metamorfózis. Jórészt idegen elemek, bevándorolt jövevények, főleg oroszok, lengyel zsidók és délamerikai viharos ekzisztenciák viszik a vezető szerepet. Az oroszok között minden második ember vagy a cár főhadsegéde volt, vagy első gárdatiszt Nikolajevits nagyherceg udvarában. Már gyengébb kvalifikációval bír, ha valaki egyszerűen a cár kamarásának, vagy pláne közönséges gárdezredesnek adja ki magát. Az orosz hölgykolónia tagjai csaknem mind udvar- és palotahölgyek voltak, a címő és az egykori nagyhercegnők mellett. Ezekkel az orosz előkelőségekkel is úgy vagyunk azonban, mint Északamerika gazdag családjainak őseivel, akik csaknem kivétel nélkül mindnyájan a pilgrikek „Mayflower“ hajóján keltek át Britanniából az újvilágba. Ez a szegény Mayflower-gőzös a Titanic-nál, vagy a Lewiathan-nál is nagyobb kellett, hogy legyen.

De a mindennapi élet epizódyszerű megnyilvánulásainak területén is szinte se szeri se száma azoknak az alapjában véve lényegtelen apróságoknak, amelyeken keresztül azonban mégis fel-felcsillan egy-egy amerikai szikra, amely a porosz metropolist amerikai színekkel tarkítja. Berlin strandfürdője, a Wannsee (amely egyórányira fekszik Berlintől) teljesen az amerikai Atlantic City kópiája, még abban a

tekintetben is, hogy az emberek zuhogó esőben is strandolnak, ernyővel a kezükben, akár az amerikaiak. „Why not“, miért ne? ez a két szó minden amerikai keresztretjvényre feleletül szolgál. Éppen így a rucksackos családi weekendkirándulások se maradnak el, ha akár-hogy ömlenek is az ég csatornáit. Az újságok apróhirdetéseit a használt Horch, Opel és Buick kocsikat már 2—300 márkáért kínálják eladásra, akárcsak az amerikai lapokban az 50 dolláros Ford-kocsikat. Ez is bizonyítja, hogy Berlin alapjában véve milyen szegény, mindenki szabadulni igyekszik a tőzsdei konjunktúra idején vásárolt kocsijaitól. Egyelőre azonban nem igen akad vásárló. A taxik számát is erősen redukálni kellett. Az átlagpolgár gyalog jár. A Potsdamer Platz — teljesen amerikai minta szerint lemásolt — közlekedési rendőr-tornyának azért így is elegendő munkája akad. A nagy forgalom közepett azonban, talán maguk a berliniek se veszik észre, hogy ez a tér a reklámhirdetésekkel futurista módon teleaggatott ormóttan tűzfalaival és aránylag alacsony öreg házaival egyik legcsúnyább pontjává lett a porosz fővárosnak.

Az üzleti életben is egyre jobban jelentkezik az amerikai leleményesség. A már említett színház-mozi tröszt hálózatán kívül hovatovább a kereskedelmi élet is hasonló befolyás alá kerül. Alig pár hónapja, hogy Berlin legrégebbi és leelőkelőbb üzleti negyedében, a Leipziger Strassén, ahol évtizedek óta mindig a berlini kereskedői élet patricius cégei sorakoztak fel egymásmelleit üzleteikkel, — felütötte rikító piros cégtábláját Amerika 25 és 50 centes egységárúiról hírhedt nagy áruháza: a „Woolworth Co.“, amely a Leipziger Strasse és Markgrafen Strasse sarkán, sőt egy sereg fióküzlettel is, most már a berlini kereskedelmet is át akarja formálni az amerikaiaknak talán jó, de az európaiaknak nem megfelelő egységár-tömegek uniformizált rendszerére. A józanabb berlini lapok és kereskedelmi körök hónapokon át valóságos csatát vívtak e térhódítás engedélyezése ellen, de hiába, — a berlini magisztrátus végül is nem emelt kifogást a „Woolworth Comp.“ letelepülése ellen. Pedig ennek a letelepülésnek egyszer még szomorú következményei is lehetnek. Mert bár az európai vásárló valamivel nagyobb igényű, mintsem hogy minden esetben megelégedjék az elébe tett automataáruval, — könnyen meglehet, hogy a szegényebb néposztály éppen az olcsó árak csábításának nem tud majd ellentállni és rövidesen elpártol a százestendős szolid cégektől, amelyek így az amerikai invázió következtében betehetik majd maguk mögött az ajtót. Féltő, hogy ez az áramlat nem fog Berlinnél vagy Németországnál megállni és hovatovább keletebbre is elérkezik. Talán nem céltalan már jó előre felhívni az illetékesek figyelmét arra, hogy az amerikai reklámozás és cégfelírások iránt már szintén igen fogékony magyarországi kereskedő-gondolkodás ne engedje magát tévútra vezetetni a szép és hangzatos jelszavaktól. Ehelyütt elég reámutatni a nagy tömegükben kívánatosnak egyáltalán nem mondható legújabb budapesti automata buffét-kre, vagy a sok idegennevű cégtáblára, mint „Atlantis-kávéház“, „Lafayette-áruház“ vagy „Capitol mozgó“, — miért nem „Kolozsvár-kávéház“, miért nem „Pozsony-áruház“ és miért nem „Kassa-mozgó“?

Egyetlen vigasztaló tudat ebben az elamerikánizálódásban, hogy Berlin azért így is gondoskodik oly materiáról, amely a probléma nap-sugaras részleteit is megvilágítja. Világvárosi és birodalmi székvárosi helyzeténél fogva Berlin sokszor színhelye exotikus fejedelmek látogatásának. Az elmúlt nyári hónapok alatt Feishal, Irak királya és Rass Taffari, Abesszínia régens hercege (ma már császára) jártak Berlinben. Az az ártatlan kedvesség, mosolygós érdeklődés és olykor-olykor maliciózus kritizálás, amellyel és ahogyan Németország és Berlin az ily eseményeket letárgyalja, utolérhetetlen germán specialitás. Így még csak Amerika tud ünnepelni és kíváncsiskodni a milliárdszámra szétépett newyorki telefonkönyvek papírszeleteivel behintett Broadway-n keresztül. De sokkal demokratikusabb dolgokban is megnyilvánul ez az amerikai velleitás. Amikor a legutóbbi választási hadjárat alatt a birodalmi kormány megtiltotta az uniformisos alakulatok felvonulását, — a kommunisták az elmúlt augusztus rekkenő hőségében, úszó ruhában vonultak végig az Unter den Lindenen. Az öreg Brandenburger Thor nyilván nem igen látott ilyen felvonulást sokat, a régi császári időkben. A birodalmi „Schupo“ (a rendőrség) azonban tehetetlen volt velük szemben, mert az úszóruha uniformisnak talán még sem nevezhető. Éppen ilyen — megint kissé amerikai ízű — epizód volt, amikor a nagy kánikulában a Briiniqg-kormány a kancellári palota árnyas kertjében, kabát nélkül, ingben, hűsítő italok mellett tartotta minisztertanácsát. Nehéz észre nem venni az ily apróságokban is az amerikai „Why not?“ (miért nem?) mottó berlini térfoglalását.

Vagy nem amerikai velleítésra vall az is, ahogy például az egész sajtó Jack Diamont chikagói betörő- király ismeretes nyári látogatását kezelte? Úgy fogadták ezt a többszörös rablógyilkost, mint valami ünnepelt primadonnát, — a gyengébb nem valósággal rajongó extázisba esett miatta, a lapok, hasábokon keresztül foglalkoztak eseménydús életével, arcképét az üzletek kirakataiban lehetett látni. Akárcsak Amerikában, amikor egy golf-, vagy base-ball játékos megkapja a maga nyolc-tíz hasábját, ugyanannyi fényképpel. Nem lehet vitás, hogy a tömegpszichózis annyira hatalmába keríti néha a világváros lakosságát, hogy sokszor már nem tud disztinquirálni. Ha amerikai box-championról, Metropolitan! operaénekesről, chikagói Big Bill Thomson-ról, vagy Jack Diamont-ról, vagy végül Hearst-ról, a Franciaországból kiutasított amerikai ujságfejedelemtől van szó, Berlin egyformán tapsol Amerikának. Ez utóbbi esetében is érdekes volt megfigyelni a berlini és általában a német közönség fenntartás nélküli, Amerika iránti abszolút szimpátiáját; a lapok a legfeltűnőbb helyen közölték Hearst valóban gyilkosán multságos nyilatkozatát, amely szerint — minthogy őt a francia kormány államérdekből kiutasítja — szükségét érezte a következőket kijelenteni: „Nem tudom magamra vállalni azt a roppant felelősséget, hogy a nagy francia nemzetet, amelyet Amerika egyszer a háború alatt már megmentett a végpusztulástól, itt-tartózkodásommal most a végveszély örvényébe taszítsam, és éppen ezért elutazásommal másodszer is megmentem Franciaországot az enyészettől.“ Hearst nyilatkozatából Berlin kabaréi és újságjai hetekig éltek. Népszerűsége egyre növekszik Németországban, amely-

nek ő is hasonlóképpen őszinte barátja. Hogy egy-egy ilyen amerikai újságírófejedelemmel való jóviszony is mennyire szorosabbá tudja fűzni két nép egymáshoz való viszonyát, azt nem szükséges különösebben hangsúlyozni. A Berlinben legelterjedtebb Hearst-lapok természetesen szintén hozzájárulnak e nagy Babel lassú elamerikanizálódásához, amelyről legutóbb egy szellemes, spanyol újságíró is megállapította, hogy: „A berlini élet teljesen szabad, sőt szabados, akár csak Amerikában; az egykori katonai monarchia altiszti szelleme végleg eltűnt. Kedélyes mulató város, de inkább Közép-Európa fővárosa, mintsem egy kimondott német város. London és Párizs az éjjeli Berlinnel szemben gyászoló koldusok, Berlin inkább Barcelona és Madrid világához hasonlítható.“

A spanyol kritikusnak sok tekintetben igaza lehet, csak abban nem, hogy kritikáiban általánosít. Mert ami Németországban amerikai hatás és túlméretezett luxus, az legnagyobb részben csak Poroszországban, helyesebben csak Berlinben található fel és itt sem egész általánosságban. Ami pedig az amerikanizálódás személyeit illeti, itt inkább nem németekkel, mint bennszülött németekkel állunk szemben.

Egy dolog azonban bizonyos; hogy ha egy német város képes lesz New-York dicsőségét megirigyelni — úgy ez csak Berlin lehet. A többi német nagy városnak mindnek megvan a maga háziszentje. Münchené: a művészet, Hamburgé: a külkereskedelmi hajózás, Majna melletti Frankfurté: a nemzetközi bankvilág és pénzpiac, Lipszée: a vásárok és könyvkiadás, Drezdái: a világkiállítások, Heidelbergé, Jénái, Bonn, Köln: az egyetemeik és így tovább. Egyedül Berlin az a fórum, ahol még Amerika számára is jut hely, amellyel, hogy persze továbbra is a német tudománynak, technikának, szellemnek és munkának legnagyobb központja.

CZAKÓ ISTVÁN